

Nr 3 (269) 2013
Tom LXXIV
MAJ
CZERWIEC

SZKOŁA SPECJALNA

CZASOPISMO AKADEMII PEDAGOGIKI SPECJALNEJ
im. Marii Grzegorzewskiej

Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej

Redaktorzy tematyczni

Akбота N. Autayeva (KZ) – psychologia
Andrzej Giryński (PL) – pedagogika specjalna
Jan Łaszczuk (PL) – pedagogika, metodologia
Bernadeta Szczupał (PL) – pedagogika specjalna

Redaktor statystyczny

Mariusz Fila

Redakcja

Julita Kobos (PL) – język polski
Vitaly Kantor (RUS) – język rosyjski

Redaktor prowadzący

Ewa Maria Kulesza

Tłumaczenie na język angielski

Renata Wójtowicz

Skład komputerowy

Andrzej Kowalczyk

Wersja papierowa jest wersją pierwotną (referencyjną)

Czasopismo „Szkoła Specjalna” posiada punktację MNiSW
(4 punkty) w kategorii B

Rada Naukowa:

Kulash B. Bektaeva (KZ), Chiu-Hsia Huang (RC), Władysław Dykcik (PL), Tadeusz Gałkowski (PL), Sally Goddard Blythe (GB), Vitaly Kantor (RUS), Aniela Korzon (PL), Czesław Kosakowski (PL), Irena Obuchowska (PL), Kutzan K. Omirbekova (KZ), Natalia D. Sokołova (RUS), Adam Szecówka (PL)

Komitet Redakcyjny:

Ewa Maria Kulesza (redaktor naczelna), Bernadetta Kosewska (sekretarz), Katarzyna Smolińska (członek)

**Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej**

**Adres Redakcji: Wydawnictwo APS, 02-353 Warszawa
ul. Szczęśliwicka 40, tel. 22-589-36-45
centrala 22-589-36-00 wew. 1212, fax 22-658-11-18
e-mail: szkolaspecjalna@aps.edu.pl
nakład 1000 egz.**

SPIS TREŚCI

OPRACOWANIA NAUKOWE

- 165 – *Marzena Dycht*
Henryk Ruszczyc i jego koncepcja rehabilitacji zawodowej osób niewidomych
- 174 – *Katarzyna Bieńkowska*
Diagnozowanie gotowości szkolnej dziecka z wadą słuchu w świetle nowej rzeczywistości edukacyjnej
- 184 – *Галецкая Юлия*
Особенности использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью
- 199 – *Andrzej Adamczyk, Diana Aksamit, Beata Dubińska, Agnieszka Krawczyk, Sandro Kuruliszwili, Joanna Stepaniuk, Wanda Walkowiak*
Wykorzystanie piktogramów w procesie kształtowania umiejętności społecznych dzieci z umiarkowaną i znaczną niepełnosprawnością intelektualną. Na postawie: Галецкая Юлия, Особенности использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью

Z PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ

- 209 – *Małgorzata Wojtatowicz*
Wykorzystanie tablicy interaktywnej w szkole specjalnej. Część VI. Tworzenie prezentacji w programie Power Point
- 214 – *Milena Nazarczuk*
Wskazania metodyczne do pracy z dzieckiem z uszkodzonym wzrokiem w warunkach szkoły ogólnodostępnej

Z KRAJU I ZE ŚWIATA

- 225 – *Elżbieta Paradowska*
Sprawozdanie ze spotkania dyskusyjnego z przedstawicielami amerykańskiej Fundacji Perkins International pt. *Wczesne wspomaganie rozwoju i edukacja dzieci z uszkodzeniem wzroku z dodatkowymi niepełnosprawnościami*. Warszawa, 8–9 marca 2012

ZASŁUŻENI DLA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

- 231 – *Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz*
Analiza artykułów Janusza Korczaka zamieszczonych w *Szkole Specjalnej* w latach 1924–1937

RECENZJE

- 236 – Hanna Olechnowicz: *Terapia intrapsychnicznego centrum decyzyjnego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną i dzieci z autyzmem* – wypowiedź Autorki
- 237 – Hanna Olechnowicz, Robert Wiktorowicz: *Dziecko z autyzmem. Wyzwalanie potencjału rozwojowego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, ss. 204.
Hanna Olechnowicz, Felicyna Krawczyk: *Dynamika rozwoju chłopca z autyzmem*. Wydawnictwo APS, Warszawa 2012, ss. 246 (*Bernadetta Kosewska*)
- 239 – Katarzyna Bieńkowska: *Czy mogę już iść do szkoły? Diagnoza gotowości szkolnej dziecka z uszkodzonym narządem słuchu*. Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom 2012, ss. 233 (*Małgorzata Słupek, Katarzyna Wereszka*)

NASZYM CZYTELNIKOM POLECAMY

- Jak przygotować niewidome dziecko do nauki brajla. Przewodnik dla rodziców i nauczycieli. Red. M. Paplińska. Fundacja Polskich Niewidomych i Słabowidzących „Trakt”, Warszawa 2012, ss. 234 (*Kornelia Czerwińska*)
- J.M. Łukasik, K. Jagielska, R. Solecki: *Nauczyciel, wychowawca, pedagog. Jedność*, Kielce 2013, ss.237 (*Krystyna Heland*)

CONTENTS

SCIENTIFIC STUDIES

- 165 – *Marzena Dycht*
Henryk Ruszczyk and his concept of vocational rehabilitation for blind people
- 174 – *Katarzyna Bieńkowska*
School readiness assessment for children with hearing impairments in the light of the new educational reality
- 184 – *Galeckaya Julia*
The use of pictograms in developing social skills in children with moderate and severe intellectual disabilities
- 199 – *Andrzej Adamczyk, Diana Aksamit, Beata Dubińska, Agnieszka Krawczyk, Sandro Kuruliszwili, Joanna Stepaniuk, Wanda Walkowiak*
The use of pictograms in developing social skills in children with moderate and severe intellectual disabilities. Based on: Галецкая Юлия, Особенности использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью

FROM TEACHING PRACTICE

- 209 – *Małgorzata Wojtatowicz*
Using interactive whiteboards in special schools. Part 6. Making PowerPoint presentations
- 214 – *Milena Nazarczuk*
Methodological recommendations for working with children with visual impairments in general education settings

HOME AND WORLD NEWS

- 225 – *Elżbieta Paradowska*
Report on a debating session with the representatives of Perkins International on early intervention and education for children who are blind with additional disabilities, Warsaw, March 8–9, 2012

DISTINGUISHED IN SPECIAL EDUCATION

- 231 – *Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz*
An analysis of Janusz Karczak's articles published in *Szkola Specjalna* between 1924 and 1937

REVIEWS

- 236 – Therapy of the intrapsychic decision-making center in children with intellectual disabilities and children with autism – Author's statement
- 237 – Hanna Olechnowicz, Robert Wiktorowicz: Dziecko z autyzmem. Wyzwalanie potencjału rozwojowego [The child with autism. Unlocking development potential]. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, pp. 204.
Hanna Olechnowicz, Felicyta Krawczyk: Dynamika rozwoju chłopca z autyzmem [Dynamics of the development of a boy with autism]. Wydawnictwo APS, Warszawa 2012, pp. 246 (*Bernadetta Kosewska*)
- 239 – Katarzyna Bieńkowska: Czy mogę już iść do szkoły? Diagnoza gotowości szkolnej dziecka z uszkodzonym narządem słuchu [Can I go to school yet? Assessing the school readiness of children with hearing impairments]. Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom 2012, pp. 233 (*Małgorzata Ślupek, Katarzyna Wereszka*)

WE RECOMMEND TO OUR READERS

- Jak przygotować niewidome dziecko do nauki brajla. Przewodnik dla rodziców i nauczycieli [How to prepare a child who is blind for learning Braille. A guide for parents and teachers]. Ed. M. Paplińska. Fundacja Polskich Niewidomych i Słabowidzących TRAKT, Warszawa 2012, pp. 234 (*Kornelia Czerwińska*)
- J.M. Łukasik, K. Jagielska, R. Solecki: Nauczyciel, wychowawca, pedagog [Teacher-Class teacher-Educator]. Jedność, Kielce 2013, pp. 237 (*Krystyna Heland*)

Marzena Dycht

HENRYK RUSZCZYC I JEGO KONCEPCJA REHABILITACJI ZAWODOWEJ OSÓB NIEWIDOMYCH

Streszczenie

W niniejszym opracowaniu rehabilitacja pojmowana jest szeroko jako proces kompleksowego oddziaływania. Jednym z obszarów usprawniania niepełnosprawnych poprzez pracę i szkolenie zawodowe jest rehabilitacja zawodowa. Wskazuje na potrzebę przygotowania osoby niepełnosprawnej do pracy, stworzenia jej warunków do podjęcia zatrudnienia (z naciskiem na psychofizyczne dyspozycje niepełnosprawnego i jego kwalifikacje zawodowe). Uznanie rangi tej formy wpływu poprzez pracę to zasługa Henryka Ruszczyca. W dziedzinie tyflopedagogiki i tyflopsychologii działał on na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego osób niewidomych, był wychowawcą młodzieży niewidomej w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach. Tematem wiodącym opracowania jest rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych wzrokowo w kontekście aktywności społecznej oraz w ramach zatrudnienia podejmowana przez H. Ruszczyca. Analiza jego dokonań wymaga udokumentowania zakresu, skali tego typu wsparcia społeczności osób niewidomych, a przy tym ustalenia, jakie konsekwencje natury pedagogicznej i rewalidacyjnej implikuje taka działalność. W artykule przedstawiono intensywne poszukiwania przez Ruszczyca nowych form zatrudnienia niewidomych, eksperymenty wykazujące skalę i możliwości pracy niewidomych oraz umożliwiające wypracowanie najkorzystniejszych form i metod szkolenia w szerokim wachlarzu zawodów dostępnych osobom niepełnosprawnym wzrokowo.

Słowa kluczowe: rewalidacja, rehabilitacja niewidomych, zatrudnienie, wsparcie społeczne

HENRYK RUSZCZYC AND HIS CONCEPT OF VOCATIONAL REHABILITATION FOR BLIND PEOPLE

Summary

Rehabilitation, understood as a process of comprehensive intervention, includes various points of reference. One of these points of reference is the area of improving the functioning of individuals with disabilities through work and vocational training, i.e. vocational rehabilitation. It points to the need of preparing a person with a disability for work and creating appropriate conditions for him or her to take up a job (with emphasis placed on his or her psychophysical predisposition and vocational qualifications). It was thanks to Henryk Ruszczyc that people with disabilities recognized the importance of rehabilitation through work. In the fields of the education and psychology of people with Visual impairments, he worked for the welfare of blind people, for their social and vocational support; he was a carer for blind adolescents in the Center for the Blind in Laski. This paper centers on H. Ruszczyc's vocational rehabilitation for people with visual impairments carried out in the context of social activity and within employment. To analyze his achievements, the scope of such support for blind people needs to be researched, and the educational and rehabilitative consequences it entails need to be determined. This article presents Ruszczyc's intensive search for new forms of employment for blind people, and experiments that demonstrated the range and possibilities of blind people's work and made it possible to develop the best forms and methods of training in the wide range of professions and trades available to people with visual impairments.

Key words: rehabilitation for blind people, employment, social support

Katarzyna Bieńkowska

DIAGNOZOWANIE GOTOWOŚCI SZKOLNEJ DZIECKA Z WADĄ SŁUCHU W ŚWIETLE NOWEJ RZECZYWISTOŚCI EDUKACYJNEJ

Streszczenie

Artykuł przedstawia problem diagnozowania gotowości szkolnej dzieci z wadą słuchu na tle nowych przepisów prawnych Ministerstwa Edukacji Narodowej, które wprowadzają obowiązkową dla wszystkich dzieci diagnozę przedszkolną, opracowywanie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych oraz obowiązek szkolny od 6. roku życia. Autorka jako surdopedagog i logopeda prezentuje nowy autorski zestaw narzędzi do diagnozowania gotowości szkolnej dzieci z wadą słuchu całkowicie dostosowany do specyfiki rozwoju tych dzieci oraz uwzględniający założenia nowej podstawy programowej. Zestaw ten bada przede wszystkim gotowość do uczenia się matematyki, nauki czytania i pisanie oraz sprawność językową. W artykule przedstawiono też wstępne wyniki badań prowadzonych w latach 2008–2011 dotyczących gotowości szkolnej dzieci z uszkodzonym narządem słuchu. W zakres badań wchodziły badania gotowości szkolnej dzieci z wadą słuchu oraz opinie nauczycieli, rodziców i poradni psychologiczno-pedagogicznych na ten temat.

Słowa kluczowe: gotowość szkolna, diagnoza, dzieci z wadą słuchu

SCHOOL READINESS ASSESSMENT FOR CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS IN THE LIGHT OF THE NEW EDUCATIONAL REALITY

Summary

The article presents the problem of assessing school readiness in children with hearing defects in the context of the new regulations made by the Ministry of National Education, which introduce preschool assessment that is obligatory for all children, Individualized Education and Therapy Programs, and compulsory education from six years of age. The author, a teacher of deaf and hard of hearing students and a speech therapist, presents a new set of tools she designed to assess school readiness in children with hearing impairments that is fully adjusted to the specific character of these children's development and that takes into account the principles of the new core curriculum. This set assesses, first of all, readiness for learning mathematics, readiness for learning to read and write, and language competence. This article also presents preliminary results of the research conducted between 2008 and 2011 on school readiness in children with hearing impairments. The research included the assessment of school readiness in children with hearing defects as well as the opinions of teachers, parents, and psychological and educational counseling centers on this matter.

Key words: school readiness, assessment, children with hearing impairments

Галецкая Юлия

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПИКТОГРАММ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-БЫТОВЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ С УМЕРЕННОЙ И ТЯЖЕЛОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

Резюме

В статье описаны результаты исследования использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью. В эксперименте принимали участие воспитанники специальных детских домов для детей инвалидов от 6–7 до 13–14 лет. Нами решались следующие задачи: исследовать процесс формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью; выявить динамику развития социально-бытовых навыков для более эффективного проведения коррекционно-воспитательной работы; определить группы детей по уровню сформированности у них навыков социально-бытовой ориентации. В процессе формирующего эксперимента основное внимание уделяется проверке эффективности использования системы пиктограмм, как средства невербальной коммуникации, при формировании социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью. Для проведения исследования особенностей использования системы пиктограмм мы разработали схему формирующего эксперимента: разработка системы пиктограмм для детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью; формирование социально-бытовых навыков путем использования системы пиктограмм; повторное проведение наблюдения и анкетирование, сравнение показателей уровня сформированности социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью до и после формирующего эксперимента. Результаты исследования показали, что использование пиктограмм в работе детьми с умеренной и тяжелой степенью умственной отсталости, у которых речь недоразвита или полностью отсутствует, способствует более успешному формированию социально-бытовых навыков, лучшему усвоению правил поведения и превращению навыков в устойчивые привычки.

Ключевые слова: пиктограммы, социально-бытовые навыки, дети с умеренной и тяжелой умственной отсталостью

Julia Galeckaya

THE USE OF PICTOGRAMS IN DEVELOPING SOCIAL SKILLS IN CHILDREN WITH MODERATE AND SEVERE INTELLECTUAL DISABILITIES

The article presents the findings of research on the use of pictograms in developing self-help, hygiene and sanitary skills and habits in children with moderate and severe intellectual disabilities. Children with disabilities aged 6/7 to 13/14 took part in the experiment. The research aimed to investigate the process of skill development in this group of children, to explain the dynamics of skill development in order to increase the effectiveness of corrective and educational interventions; and to separate out the children according to the level of skill development. During experimental instruction, special attention was paid to examining the impact of pictograms as a means of nonverbal communication in the process of skill development in children with moderate and severe intellectual disabilities. In order to investigate the specificity of pictogram use, an outline of experimental instruction was developed: designing a system of pictograms, developing skills, repeating observation and the survey, comparing the results concerning the level of skills assessed before and after the experiment. The comparative analysis showed that the use of pictograms in work with children with moderate and severe intellectual disabilities with delayed speech development or

lack of speech promotes a more effective development of skills and habits, the learning of rules of behavior, and the changing of habits into practices.

Key words: pictograms, social skills, children with moderate and severe intellectual disabilities

Andrzej Adamczyk, Diana Aksamit, Beata Dubińska, Agnieszka Krawczyk, Sandro Kuruliszwili, Joanna Stepaniuk, Wanda Walkowiak

WYKORZYSTANIE PIKTOGRAMÓW W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNYCH U DZIECI Z UMIARKOWANĄ I ZNACZNĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ NA PODSTAWIE: ГАЛЕЦКАЯ ЮЛИЯ, ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПИКТОГРАММ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-БЫТОВЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ С УМЕРЕННОЙ И ТЯЖЕЛОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

Streszczenie

W artykule zawarto wyniki badania, którego celem było poznanie kształtowania się i stanu umiejętności społecznych, zwłaszcza samoobsługowych i higieniczno-sanitarnych, uczniów z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w wieku od 6 do 14 lat oraz sprawdzenie efektywności pracy nad kształtowaniem umiejętności społecznych z wykorzystaniem piktogramów. Na podstawie wnikliwej obserwacji i rozmowy z 262 uczniami wyróżniono trzy poziomy umiejętności: niski, średni i wysoki. Każdy poziom został scharakteryzowany jakościowo i przypisano mu określoną liczbę punktów. W eksperymencie pedagogicznym zastosowano standardową procedurę planu dwugrupowego. Najpierw określono poziom umiejętności badanych, utworzono dwie grupy o porównywalnych umiejętnościach – eksperymentalną i kontrolną. W eksperymentalnej grupie wdrożono system piktogramów, natomiast w kontrolnej grupie pracowano dotychczasowym systemem. Porównanie wyników przed i po nauczaniu ujawniło postępy w nabywaniu umiejętności społecznych przez uczniów obu grup, jednak wzrost umiejętności był znacząco wyższy w grupie eksperymentalnej. Wykorzystanie piktogramów sprzyja lepszemu opanowaniu nawyków samoobsługowych i higieniczno-sanitarnych, przyswojeniu ogólnie przyjętych zasad zachowania się.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność intelektualna, piktogramy, umiejętności społeczne, samoobsługowe i higieniczno-sanitarne

THE USE OF PICTOGRAMS IN DEVELOPING SOCIAL SKILLS IN CHILDREN WITH MODERATE AND SEVERE INTELLECTUAL DISABILITIES. BASED ON: ГАЛЕЦКАЯ ЮЛИЯ, ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПИКТОГРАММ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-БЫТОВЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ С УМЕРЕННОЙ И ТЯЖЕЛОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

Summary

The article presents the findings of research that aimed 1) to investigate the development and state of social skills, particularly self-help, hygiene and sanitation skills, in students with moderate and severe intellectual disabilities aged 6 through 14, and 2) to test the effectiveness

of work on developing social skills with the use of pictograms. On the basis of thorough observation and interviews with 262 students, three levels of skills were distinguished: low, medium and high levels. Each level was qualitatively described and assigned a specific number of points. In the pedagogical experiment, the standard two-sample test procedure was used. First, the skill level of the participants was determined and two groups with comparable skills were formed – an experimental group and a control group. The system of pictograms was introduced into the experimental group while the control group worked with the same system as before. Comparison of results before and after instruction showed progress in the acquisition of social skills in both groups. However, skills increased significantly more in the experimental group than in the control group. The use of pictograms promotes better acquisition of self-help, hygiene and sanitation skills; it encourages acquisition of widely accepted rules of behavior.

Key words: intellectual disability, pictograms, social skills, self-help skills, hygiene and sanitary skills